

חיי שרה
התשע"ח

"התלכי עם האישי"

הזה"

מאת

יצחק חיים סבתו

א.

בפרשת השבוע פרשת חיי שרה, מובא המעשה הגדול במציאת האישה ליצחק. והתורה מרחיבה ומפרטת את הסיפור ואמרו חכמים על כך 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים'. ששיחתן תלמוד היא צריכה, ופנינים ממעשה אבות יש בה לרוב.

במאמר זה נתבונן בכינויים השונים בהם נקרא אליעזר בעת נשלח על ידי אברהם לשליחות קודש זו, והם לפחות שלושה במספר, בה בעת ששמו המקורי-'אליעזר', לא נזכר אפילו פעם אחת, כביכול 'נבלעת' אישיותו בכל הגוונים של כינויים אלו.

ודאי הדבר כי כמו כל דברי קודש של תורה, שלושת הכינויים ומיקומם, מספרים הם לנו על תהליכי פנים, שהתרחשו ובאו במעשה מופלא זה. מהם ניקח אנו בני האבות הקדושים, כיוונים והארות לעבודתנו ולאורח חיינו בזה העולם.

ב.

תחילה נקרא אליעזר בשם **עבדו** של אברהם 'זקן ביתו המושל בכל אשר לו', מה שמתאר את גדולתו וכוחו הרב בית אברהם. אז מקבל עליו את השליחות והשבועה למצוא אשה ליצחק מארם נהריים ולא מבנות כנען. בשלב זה הוא ממשיך להיקרא '**העבד**' באופן סתמי ככתוב "**ויאמר העבד** אולי לא תאבה האישה ללכת אחרי...**וישם העבד** את ידו תחת ירך אברהם אדוניו וישבע לו...**ויקח העבד** עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו ויקם וילך אל ארם...."

שם בארם הוא נושא את תפילתו בזכות אברהם אבינו ומניח את סימן החסד הגדול שלו, וכאשר הוא רואה את רבקה "**וירץ העבד** לקראתה ויאמר הגמליאני נא מעט מים מכדך...". אז מתרחש מעשה החסד המופלא של רבקה באומרה "שתה וגם לגמליך אשאב עד אם כילו לשתות...ותשאב לכל גמליו"

עתה משתנה שמו ונקרא '**האיש**' עד שהוא מגיע וכנס לבית לבן ובתואל ככתוב "**והאיש משתאה לה** מחריש...ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות **ויקח האיש נזם זהב** בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם...**ויקוד האיש וישתחו** לד..."**וירץ לבן אל האיש** החוצה אל העין..וכשמעו את דברי רבקה אחותו לאמר **כה דיבר אלי האיש, ויבא אל האיש** והנה עומד על הגמלים...**ויבא האיש** הביתה...ויושם לפניו לאכול.."

ואליעזר מתחיל לדבר ומכנה את עצמו בשם '**עבד אברהם** אנוכי', לא 'העבד' סתמי, אלא משייך עצמו לאברהם. והתורה מתארת את כל סיפור הדברים על ידי אליעזר, בקשתו את רבקה לאישה לבן אדונו. ואת תשובתם החיובית של לבן ובתואל ואז שוב מכונה הוא עבד אברהם" ויהי **כאשר שמע עבד אברהם** את דבריהם וישתחו.."

מעתה ואילך משמשים הם שלושת הכינויים יחדיו, ויתבארו בהמשך בעזרת ד' לפי היסודות המתבארים מהמלך הדברים העקבי עד כאן כפתור ופרח, ואף יחזרו ויגלו המטמונים אשר בתחילה.

ג.

נראה כי למרות שהשליחות הגלויה היא של אברהם את אליעזר, גם שליחות סמויה יש כאן. אליעזר גם שליח של יצחק לקדש את רבקה.

כך מבואר ממדרש רבותינו¹ בביאור 'ויקח האיש נזם זהב... וצמידים' שהם בעצם כסף הקידושין של יצחק ובוה בעצם קידש את רבקה. כנראה על תנאי שהיא אכן בת משפחת אברהם ושתחפוץ היא ומשפחתה בדבר.

אמנם קצת קשה להלום את המדרש הזה לפי פשט בכתובים, אך ודאי כי מדרש זה מבטא יסוד שנכון הוא גם ללא דרשת כסף הקידושין כפשוטה. זאת משום הסברה הפשוטה שאליעזר אינו שליח של אברהם לבדו, כיון שסוף סוף יצחק הוא המקדש והנושא את רבקה. המקדש הוא זה שצריך לחפוץ באשה והיא צריכה לחפוץ בו. אי אפשר להסתפק בכך שאברהם חפץ ברבקה ככלה.

אלא בגלוי אברהם המשלח את אליעזר, אך בסמוי יצחק הוא המשלחו.

מקור נוסף לעיקרון זה מצאנו בדברי אחד מרבותינו הראשונים הלא רבי חזקיה ברבי מנח ז"ל בספרו חזקוני על התורה. בפירושו מסביר הוא את נתינת הנזם והצמידים כמתן סבלונות ומתנות שקודם הקידושין, ואת נתינת כלי הכסף אחר הסכמת רבקה וביתה, ככסף הקידושין עצמו². אם כן יוצא בבירור שבנתינה זו אליעזר מתפקד כשליח של יצחק ולא רק של אברהם.

לפי הנחה זו בכפל השליחויות של אליעזר נסביר את שלוש הכינויים.

ד.

תחילה מכונה אליעזר בשם **העבד** סתם והכוונה לעבד אברהם כפי שמבואר בפתיחה לפרשה. הוא עושה שליחותו של אדונו הוותיק, ומתפלל שיצליח בזכותו. ואכן הוא נענה בזכות אברהם, עוד התפילה על שפתיו.

אולם ברגע שמופיעה רבקה במלא תפארתה הפנימית, והיא שואבת מים לאליעזר ולכל גמליו מתוך מעיין החסד המופלא שפיכה בה, הרי 'מתגלה' יצחק שבאליעזר. הוא עתה מבטא את השליחות של יצחק ולכן נקרא '**האיש**'. הוא האיש המקדש אשה. ככתוב "**כי יקח איש אשה**"

האיש משתאה לה, מחריש חפץ לדעת האם אכן תעמוד במשימה והיא היא זו המיועדת לו. וכאשר רואה שכן הדבר מיד מעניק לה **האיש** מכספו וזהבו, היא **האשה** השייכת אליו³, אל העולם הפנימי הקדוש של יצחק בן אברהם.

ועל זה רומז הכתוב עוד קודם לשאיבה, בתארו את רבקה 'בתולה **ואיש לא ידעה**' שלכאורה כפילות יש בדבר. אך בנסתר יש כאן כמין הארה על החיבור הפנימי בין יצחק לרבקה באמצעות אליעזר השליח.

הרי רבקה היא כשושנה בין החוחים. אור מופלא של חסד וקדושה בתוך בית לבן הארמי ובתואל. בית המלא תאוות ממון, רמאות, ועבודה זרה כמפורש בפרשת ויצא.

כל ימיה היא חיה בבית זה אך כנוכרית היא, בדיוק כמו לאה ורחל האומרות על אביהן 'הלא כנוכריות נחשבנו לו'. **אין שם בארם איש היודע אותה באמת**. המוציא את אורה הכמוס אל הפועל. המעריך מתהומות נשמתו את המעיין הקדוש של החסד והטוב הנובע בקרבה תדיר⁴.

¹ מופיע במדרש הגדול על פסוקים אלו. מובא גם בתורה שלמה אות קו'.

² אמנם בהמשך המאמר נבאר אחרת מדבריו ז"ל, אך לעיקרון מצאנו מקור, ועיין לקמן מה שהבאנו בשם הספורנו וגם הוא מקור עקרוני להבנה זו.

³ ושמה בזה ביאור למה שנתקשו המפרשים ז"ל מדוע לא כתוב שנתן לה הנזם והצמידים, אלא רק אחר כך בסיפור המעשה מפי אליעזר נאמר שהוא שם הנזם על אפה והצמידים על ידיה? ולפי דברינו רמז הכתוב את השייכות של רבקה ליצחק, כביכול הצמידים והנזם של בית אברהם הם על ידיה מאז ומעולם.

⁴ משמעות הדבר שהאיש מתאה לה מחריש ואחר כך שמח ומודה בכל לב, שיצחק אבינו-האיש הוא היודע את רבקה לפניו היא מתגלית במלא שיעור קומתה. וכן הדבר בשידוכים רבים יתכן שאשה אחת לא תתגלה לאדם אחד ולא יוחש את סגולותיה אך חבירו 'גלה אותה' כיון שבנוי אחרת ורגיש ומעריך דברים אחרים. מי שהיא שלו, היא תתגלה לו. וכדברי הזוהר הקדוש בפרשה

רק דרך בקשת אליעזר, 'והאיש' החבוי בתוכו, מתגלה רבקה ויוצאת לאור. אליעזר הוא הראשון שמתלהב ומתפעל ומעריך את כח החסד המופלא הזה ונותן תמורתו זהב וצמידים. כי מה הם לעומת יקר נפשה וזיו נשמתה של רבקה אמנו?!

עתה 'האיש' מולך, רק הוא מוזכר 'העבד' נעלם. מסקרן את לבן מי זה האיש המוזר? מדוע זה נותנים זהב תמורת עזרה?! אם כבר עוזרים ומארחים, אז העזרה היא צריכה להיות תמורת ממון, לא להפך כמנהג האיש. ומיד מחשבתו מריצה אותו אל הבאר, בחושבו מה יכול הוא להפיק ממכרה הזהב הזה שהתגלה לפתע ליד ביתו?!
ה.

ובאה ההזמנה לאליעזר 'האיש' עד שפותח פיו. כאן כאשר הוא דובר אל לבן ובתואל, הסוחרים, הרחוקים יותר ללא ביטוי לקשר הישיר הנוצר בין אליעזר לרבקה, 'חוזר עבד אברהם' להופיע, ויאמר להם 'עבד אברהם אנוכי'. והא מספר להם את שליחותו ורמז להם על ממונו ועל האושר והעושר הצפוי לשידוך הנכבד, של רבקה עם בית אברהם.

עבד אברהם מופיע כאן גם בהקשר הממוני של העושר וגם בהקשר המשפחתי של הקרבה. גם אברהם מחפש אשה ממשפחתו, וגם הם מעדיפים, כנראה, קרבת המשפחה כמוזכר אצל לבן ביחס ליעקב - 'טוב תיתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר'.

והם מסכימים, לא בהתלהבות יתרה, תוך ציפייה לקבלת תמורה להם ולרבקה.

ואכן מקבלים ל ידי העבד מגדנות ובגדים לרבקה.

ו.

כאן חוזר 'העבד' אך עתה כבר אינו 'עבד אברהם' אלא עבד יצחק. שהרי חלק מכח השכנוע של אליעזר לבתואל, הוא 'כל אשר יש לו נתן בידו' הסבירו רבותינו נתן לו שטר מתנה על כל אשר לו ובכך לשכנע את המיועדת ומשפחתה להינשא ליצחק. אם כן אחר שהסכימו הרי דומה הדבר כי כבר הכל עובר ליצחק ורבקה. הוא עתה העשיר הגדול ואשתו הגבירה המיועדת.

אם כן מעתה 'העבד' - סתם, הוא עבד יצחק. לא רק מבטא 'האיש' את יצחק אלא גם העבד, ליצחק הוא עבד. אמנם עדיין שם אברהם עליו שכן עוד לא מומשו הנישואין אבל כבר יש לו אדון נוסף והוא הופך להיות העיקרי.

ומתבאר הדבר בסוף הפרשייה כאשר רבקה רואה את יצחק ושואלת עליו את אליעזר מי הוא - 'ויאמר העבד הוא אדוני'. היינו סתם 'העבד' אדוני יצחק. והוא מספר ליצחק את כל הקורות אותו. במקום לספר לאברהם המשלח הראשון.

במילים אחרות תוך כדי הסיפור הגדול אליעזר עובר תמורה עצומה 'ומהעבד' סתם - שכוונתו לאברהם, וממשיך 'בעבד אברהם אנוכי' הוא עובר 'לעבד' של יצחק זאת כאשר מתבצע השידוך בין יצחק לרבקה.

ועומק גדול טמון בדבר שכן המילה 'עבד' מוזכרת פעם נוספת בכל הסיפור בתפילת אליעזר 'אותה הוכחת לעבדך ליצחק', דווקא יצחק מוזכר כאן כעבד ד', ואברהם מוזכר שוב ושוב - גם בתפילה - 'כאדוני אברהם'. ורמז יש כאן שכיון שיצחק הוא עבד ד' כאברהם אביו המכונה על ידי הבורא 'אברהם עבדי' בעצם אין כאן שוני מהותי אם

שלנו על שדה מכפלה 'ויקם שדה עפרון' תקומה הייתה לו. ומסביר הזוהר שעפרון לא ראה את סגולות המערה העליונות, לא יכל לקלוט אותם ברוחו הגס, אך לפני אברהם נגלו סגולותיה של המערה העצומות. כי שלו היא באמת. וכן הדבר בחידושי תורה פעמים ומתגלה לאדם פנינים בחידושי תורה, וחבירו רואה אותם הפסוקים, אך לא קולט מאומה מעומקם ומהמסר החבוי בהם. 'הם לא שלו'. כיון גם התורה היא כמו אשה המאורסה לתלמיד חכם 'מורשה קהילת יעקב'. וכך כתב רש"י במסכת סנהדרין דף צט: על מי שעמל על התורה אז גם היא עומלת בשבילו' ומחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה"

אליעזר הוא עבד אברהם או עבד יצחק. שניהם עבדי ד' הם וכאשר הוא עבד להם גם הוא עבד ד'. רק צורת עבודת ד' משתנה מאדון לאדון אך לא המהות, על כן בשניהם נקרא 'עבד' סתם. כמוזכר בדברי נח " ברוך ד' א-לוהי שם, ויהי כנען עבד למו". ואליעזר מכנען הוא.

.ז

נפלאים הדברים כאשר לבן ובתואל שואלים את רבקה האם תחפוץ ללכת עם אליעזר 'התלכי עם האיש הזה?! ותאמר אלך!! במילה אחת קיפלה את כל כמיהתה ליצחק, לניחוח גן העדן של הקודש הבא מבית אברהם. את האיש הזה היא רוצה, את בן אדוניו, שהוא היחיד היודעה וחפץ בה באמת.

.ח

וממשיכה הפרשה והולכת ומבארת מתוכה את משמעות שלושת הכינויים. וכאשר שולחים לבן ובתואל את רבקה משמשים כל הכינויים יחדיו. תחילה 'וישלחו את רבקה אחותם ואת מניקתה ואת עבד אברהם' מבחינתם העיסקה והתקשרות היא עם 'עבד אברהם' וכל הנלווה.

אך מבחינת רבקה היא אינה הולכת אחרי 'עבד אברהם', ואפילו לא אחרי 'העבד' שעתה באופן סתמי הוא עבד יצחק אלא אחרי יצחק עצמו על כן כתיב "ותקם רבקה ונערוותיה... ותלכנה אחרי האיש" היא הולכת אחר האיש, שעתיד להיות אשה, באש ובמים דבקה נפשה אחריו.

ואחר שהם משלחים את עבד אברהם, והיא גם היא הולכת אחר האיש, עתה גם 'העבד' נוטל חלקו לחזור לאדונו החדש הלא הוא יצחק. ככתוב "ויקח העבד את רבקה וילך"

ובהמשך הדרך שואלת רבקה את 'העבד' שלוקח אותה עתה, מי זה ההולך בשדה לקראתנו "ויאמר העבד הוא אדוני" – החדש יצחק. "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה"

וממוצא דבר למדנו כי אין כאן כפילות אלא ניגון בעל שלוש מיתרים. ואם את נפשך לדעת כיצד זה הכתוב עוד רומז בין השיטין לפענח חידת 'האיש', הסכת ושמע.

.ט

שואלת רבקה את אליעזר 'מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו?! והשאלה היא מי האיש שכל הזמן הלך לקראתנו, דרכך, שהוא מחפש ומתפלל⁵ ושואל על קדושה ועל המשך זרע הקודש של ישראל?! מי הוא האיש אשר הלכתי אחריו ועזבתי כל משפחתי ובית אבי לבא אל ארץ לא ידעתי?! ויאמר העבד הוא 'אדוני'. הוא הוא האיש שהסתתר כל העת בקרב 'אליעזר'.

"ותקח הצעיף ותתכס"

"ויקח את רבקה ותהי לו לאשה"⁶ ויאהבה...ונבנה בית ישראל"

⁵ ובזוהר הקדוש דבר פלא. אליעזר נפגש עם רבקה 'לעת ערב לעת צאת השואבות' ורבקה נפגשת עם יצחק כשהוא יוצא 'לשוח בשדה לפנות ערב' ומדובר בעצם על המהות של אותו ערב. ושמה רומזים הדברים לעניין הפנימי כי מה שעושה רבקה במעשה החסד המופלא שלה באופן פיזי, ומשקה כל גמליו, פועל יצחק בפנימיות העולם ומתפלל מנחה. הוא מביא ברכה מהמעיינות העליונים, מעיינות האור והקדושה אל כל העולמות והבריות גומל חסד מופלא. ולדברינו הרי 'לפנות ערב' נפגש האיש עם האשה בפנימיות הנשמות והאיש משתאה לה מחריש ההצליח ד' דרכו למצא עזר כנגדו?! היא בזוית זו והוא בזוית זו, וחסד ואמת מתגלגלים והולכים על ידם לברך העולם ומלואו. ויקוד האיש וישתחו לד'.

⁶ ובזה חוזר הרמז ומתפרש דרך רקע הפסוק "כי יקח איש אשה"